

ПОГЛЯДИ В. О. ЩЕПОТЬЄВА НА КУЛЬТУРУ РІДНОГО КРАЮ

Ім'я В. О. Щепотьєва, як першого ректора Полтавського інституту народної освіти, внесено в історію освіти України. Зокрема, ми знаходимо інформацію про нього у монографіях В. Марочка, Г. Хілліга "Репресовані педагоги України: Жертви політичного терору (1929-1941)", А. Бойко "Служба Богові й Батьківщині", у підручнику С. Сірополка "Історія освіти в Україні", у фундаментальних колективних працях "Полтавщина. Історичний нарис" та "Історія Полтавського державного педагогічного університету в особах" [2, с. 35].

Біографію та творчий шлях В. Щепотьєва вивчало досить багато вчених. Зокрема, йому присвятили свої статті Л. Бабенко ("Політичні репресії в Полтавському педагогічному інституті в 1920-1930-х роках", "Блискучий талант професора Володимира Щепотьєва"), Л. Івахненко ("Володимир Щепотьєв. Бібліографія В. Щепотьєва"), В. Борисенко ("Нариси з історії української етнології 1920–1930 рр."), П. Ротач ("Уточнення і доповнення до біографії В. О. Щепотьєва") та інші науковці.

У родині Щепотьєвих завжди панувала атмосфера високої духовності, глибокої поваги до культурної спадщини українського народу. Вирішальний вплив на формування духовного світу сина справила мати-українка. Адже в тих навчальних закладах, які він закінчив (духовне училище, Полтавська духовна семінарія, Петербурзька духовна Академія), переслідувалося все українське.

У 1904 р. розпочалася трудова діяльність Володимира Олександровича у Полтавській єпархіальній дівочій школі. З того часу він стає активним просвітницько-культурним діячем губернії. В. Щепотьєв мав сильний духовний вплив і на своїх учнів, і на колег, і на слухачку аудиторію взагалі – вражав глибиною знань, майстерністю викладу, відданістю рідній українській культурі і глибокою шаною до культури світової [5].

У 1909 р. В. Щепотьєв стає членом Полтавської губернської архівної комісії. На час прийому його до комісії він мав уже такі наукові праці: "Про песиголовця та коваля" (1903 р.), "Боротьба християнства із залишками язичництва за даними літератури допетровської епохи" (1904 р.), а також низку доповідей із фольклору. Одразу ж у збірниках Архівної комісії з'являються його праці: "Головні теми релігійно-пісенної творчості українського народу в християнський період" (т. VII, 1910 р.), "Книжковий варіант одного з народних оповідань О. П. Стороженка" (т. VIII, 1911 р.), "Деякі статистичні дані з життя Малоросійської губернії на початку XIX століття" (т. XIII, 1915 р.). Важливим напрямком діяльності комісії стало вивчення минулого Полтавщини. Завдяки

згуртуванню кваліфікованих і самовідданих науковців, викладачів навчальних закладів, співробітників губернського статистичного комітету та інших установ Полтави, активної співпраці з ученими Києва, Харкова, Чернігова та ін., фінансовій підтримці земства, Полтавській Вченій Архівній Комісії вдалося надрукувати 15 випусків “Трудов”, кожний з яких включає протоколи, звіти, доповіді, наукові розробки, статті [2, с. 38–39].

Незабаром В. Щепотьєв став помітною фігурою у громадському та культурно-мистецькому житті Полтави. Він брав участь в утворенні Полтавського відділу Всеросійської спілки учителів (1905 р.), організовував та сам виступав з різноплановими систематичними лекціями для різних верств населення Полтави, пропагував народне мистецтво, став одним із перших популяризаторів творчості М. В. Лисенка. Так, коли у березні 1913 р. громадськість Полтави відзначала першу річницю від дня смерті Лисенка, доповідь про життя та діяльність композитора зробив саме В. Щепотьєв. Ця доповідь склала основу брошури, яка була присвячена композитору.

Педагога цікавить науково-дослідницька діяльність у галузі історії, археографії, археології, етнографії, фольклористики, краєзнавства, статистики, бібліографії тощо. Тоді розкрився і його талант як дослідника культурної спадщини. Він активно співпрацює з такими видатними громадсько-культурними діячами і істориками: В. Пархоменком, Л. Падалкою, І. Павловським, М. Рудинським та іншими, відомими не лише на Полтавщині ученими. Разом з І. Павловським та А. Яворським В. Щепотьєв склав систематичний покажчик змісту українознавчого видання “Киевская старина”, де з’явилися його перші розвідки з етнографії, фольклористики, історії української літератури та краєзнавства: “Главные темы религиозно-песенного творчества украинского народа в христианский период”, “Демократические симпатии И. П. Котляревского: (К 50-летию со дня освобождения крестьян)”, “Книжный вариант одного из народных рассказов А. П. Стороженко” та ін. Окремими виданнями вийшли з друку нарис про життя і творчість композитора М. Лисенка, збірник українських народних пісень, записаних ученим з голосу його матері Марії Григорівни та тітки Тетяни Григорівни Гармаш [6].

З 1917 р. В. Щепотьєв працює в Полтавському учительському інституті, де він викладає російську мову. 14 квітня 1921 р. через реорганізацію декількох навчальних закладів створюється Полтавський інститут народної освіти (ІНО), його першим ректором був призначений В. Щепотьєв, а з 29 квітня (1921–1923 рр.) він був затверджений на посаді професора. Ректорство В. Щепотьєва припало на тяжкі роки. Завдяки науковцю в ІНО була проведена велика робота: покращувалася навчально-матеріальна база, майже всі студенти були звільнені від плати за навчання, половина з них одержували стипендію.

У 1923 р. В. Щепотьєв звільняється з посади ректора і до 1928 р. поринає в лекторську роботу в інституті, адже він мав сильний духовний вплив і на своїх учнів, колег, вражав глибиною знань, майстерністю викладання, відданістю рідній українській культурі. У цей період він читав лекції на багатьох міських і повітових курсах для учителів початкових шкіл, зокрема у м. Кременчуці прочитав серію лекцій з історії української літератури. З 1 березня 1926 р. стає професором української літератури [3, с. 80].

В. Щепотьєв спільно з О. Бузинним – методистом, мовником, викладачем літератури – видають “Практичний підручник діловодства українською мовою” (Полтава, 1924 р.), в якому висвітлено термінологію діловодства та принципи оформлення ділових паперів українською мовою. В. Щепотьєв пише ряд статей: (“Мова наших школярів”, “Графічний термін “Україна”, “Звичаї, народна творчість, мова”) та ін. [3, с. 79].

Отже, найактивніша педагогічна діяльність В. Щепотьєва припала на 1917–1928 рр. У 1928 р. професор В. Щепотьєв бере участь у роботі конференції з питань українського правопису в Харкові. Після повернення до Полтави В. Щепотьєв інформує наукову громадськість про результати роботи конференції і розповідає, що “в Польщі і Чехословаччині є багатотисячна армія української еміграції, готова боротися за створення єдиної великої Української Народної республіки на засадах повного демократизму” [1, с. 243]. В. Щепотьєва звинуватили у справі “Союзу визволення України” “як одного з керівників націоналістичного руху у Полтаві”, його спіткала трагічна доля [2, с. 297].

Аналіз наукових та літературознавчих праць В. Щепотьєва дає можливість говорити про нього як про енциклопедиста свого часу. Двохтомник “Розмови про українських письменників” довгий час використовувався як шкільний підручник. У 20-х роках вийшло понад 100 його літературно-критичних статей. Він один з перших доторкнувся до поезії Т. Г. Шевченка. Відомо також, що В. Щепотьєв – автор близько 110 пісень, романсів, уривків з опер. Він виголошував доповіді про творчість багатьох композиторів і навіть про історію музичної справи в Україні. Особливу увагу він приділив постаті М. Лисенка [4].

Маючи витончений літературний і музичний смак, учений багато зробив для становлення художніх і театральних колективів, аматорських гуртків міста тощо [5]. У 1921 р. він брав участь в організації у Полтаві театральної студії, не раз виступав із лекціями перед виставами. У Полтавському театрі ставляться опери “Євгеній Онегін” П. Чайковського, “Галька” С. Монюшка, “Вертер” Ж. Массне, “Кармен” Ж. Бізе. Завдяки вдалому перекладу В. Щепотьєва ці твори звучали рідною українською мовою. Йому належать також понад 180 перекладів на українську мову уривків опер, хорів і романсів російських та зарубіжних композиторів, що він робив для різних виконавців. Ці переклади зберігаються в

музеї “Музична Полтавщина” при Полтавському музичному училищі імені М. Лисенка. В. Щепотьєва по праву можна вважати першим перекладачем оперного лібретто. До речі, до 1940 р. твори у перекладі В. Щепотьєва виконувалися на сцені Харківського театру [3, с. 75].

У 1925–1926 рр. В. Щепотьєв завідував літературною частиною в трупі “Шевченківців”, для них переклав на українську мову п’єсу Е. Золя “Париж”. Для Полтавського оперного театру переклав на українську мову опери: “Фауст” Гуно (1919 р.), “Паяци” Леонкавалло (1919 р.), “Гальку” Монюшко (1920 р.), “Мадонніне намисто” Феррар (1925 р.). Ці опери у перекладах В. Щепотьєва йшли в Україні до 1930 р. [2, с. 37].

Сприйняв революцією 1917 р. як шлях до національного і культурного відродження України. Протягом 1917-1928 рр. викладав у Полтавському учительському інституті, деякий час був його ректором. Паралельно працював у інших освітніх і культурних закладах. У 1926 р. став професором. У березні 1928 р. В. Щепотьєв притягується до кримінальної відповідальності за сфабрикованою справою “Спілки визволення України”. Причиною арешту стало знайомство з С. Єфремовим, який приїздив у Полтаву і спілкувався з багатьма представниками громадськості міста. Зустрічі трактувалися слідчими як початок створення націоналістичного осередку у Полтаві для підривної контрреволюційної діяльності. Наслідок – чотири довгих роки заслання у м. Славгород Алтайського краю. Повернувшись у 1934 р., отримав заборону на проживання у Полтаві і викладацьку діяльність. Проживав останні роки у селі Веприку.

Органи НКВС звинуватили його в проведенні контрреволюційної націоналістичної агітації, переховуванні націоналістичної літератури, приналежності до антирадянської організації. У листопаді 1937 р. В. Щепотьєв був розстріляний [4]. І лише помертню його було реабілітовано.

Щепотьєв Володимир Олександрович – видатний вчений, педагог та людина високих моральних якостей. Він своєю наполегливою діяльністю збагатив не тільки науку та освіту, а й культуру українського народу. У знак пошани його іменем було названо бульвар в одному з мікрорайонів м. Полтави, вченому встановлено меморіальну дошку на фасаді Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, створено музейні експозиції у цьому вузі та в музичному училищі ім. М. В. Лисенка.

Список використаної літератури

1. *Бабенко Л. Л.* Політичні репресії в Полтавському педагогічному інституті в 1920-1930-х роках / Л. Л. Бабенко // *Слов’янський збірник.* – 2006. – Вип. V. – С. 238–262.

2. *Гринь Ю. М.* Роль музичної та педагогічної діяльності В. Щепотьєва у розбудові української національної культури на початку ХХ ст/ Ю. М. Гринь //

Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 4. – С. 35–41.

3. Ротач П. П. Уточнення і доповнення до біографії В. О. Щепотьєва / П. П. Ротач // Архівний збірник до 80-річчя держ. архіву Полтавської області. – Полтава, 1998. – С. 68–86.

4. Щепотьєв Владимир Александрович [Електронний ресурс] // История Полтавы (Сайт Бориса Тристанова) – Режим доступу: <http://histpol.pl.ua/ru/glavnaya?id=3495>. – Назва з екрана.

5. Щепотьєв Володимир Олександрович [Електронний ресурс] // Полтавіка – Режим доступу: <http://history-poltava.org.ua/?p=6955>. – Назва з екрана.

6. Щепотьєв Володимир Олександрович [Електронний ресурс] // Полтавська міська централізована бібліотека – Режим доступу: <http://www.cbs.poltava.ua/vipuski-2005-roku/vipusk-7--svitla-ludina-gordist-ukra-nskogo-narodu.html/> – Назва з екрана.